

II KONGRES PRAW CZŁOWIEKA

Wystąpienie w panelu "Wymiar Sprawiedliwości – najmniej zreformowana władza?"

Adw. Katarzyna Gajowniczek-Pruszyńska przedstawicielka NRA.

Wymiar sprawiedliwości od lat znajduje się w trudnej sytuacji, będącej wynikiem co najmniej kilku przyczyn - głównie organizacyjnych i finansowych z jednoczesnymi wymaganiami rozwiązań gwarantujących każdemu obywatelowi prawo do rozstrzygnięcia jego sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki, zgodnie z konstytucyjną zasadą zawartą w art. 45 ust. 1 i wyrażoną także w art. 6 Europejskiej Konwencji o Ochronie praw Człowieka. Tak się składa że dysponuję materiałami Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości jeszcze z 1996 r., w obszernym dokumencie „*Quo Vadis Iustitia?*” określających stan i perspektywy wymiaru sprawiedliwości w owym czasie. Refleksje po lekturze wniosków w przeważającym stopniu nadal pozostają aktualne i są następujące;

1. Systematycznie rośnie liczba spraw wpływających do sądów a braki kadrowe i organizacyjne powodują obniżenie sprawności postępowania sądowego, rosną zaległości i zmniejsza się skuteczność orzeczeń;
2. Złe warunki pracy, ciasnota lokalowa, przeciążenie sędziów zakresem obowiązków, braki w nowoczesnym wyposażeniu technicznym (stare komputery, papierowe, wielotomowe akta), braki w zakresie liczby etatów sędziowskich i w zakresie pomocniczej kadry pracowników nisko opłacanych, powodują zmniejszenie terminowości funkcjonowania sądownictwa, bo postępowanie się przedłuża;
3. Wydatne zwiększenie zakresu kompetencji sądów, związanych także z rozwojem gospodarki i technologii nie pociąga za sobą stwarzania warunków organizacyjnych, odpowiadających nowym potrzebom dla realizacji dodatkowych zadań wymiaru sprawiedliwości jako gwaranta obrotu prawnego;
4. Brak niezbędnych, specjalistycznych szkoleń dla sędziów i kadry pomocniczej, wobec zasadniczych przemian ustrojowych i gospodarczych, które sprawiły, że zmienił się obraz statystycznych spraw wpływających do sądu, ich waga i stopień skomplikowania – także wydłuża postępowanie;
5. Odczuwalny brak biegłych sądowych z niektórych dziedzin i fatalne tempo ich pracy, wobec obejmowania przez wymiar sprawiedliwości swoim zasięgiem coraz to nowych obszarów życia społecznego i gospodarczego (a także tłumaczy przysięgłych), co wydatnie spowalnia postępowanie, wymaga rozważenia kompleksowej zmiany ich statusu i ewentualnych zmian

zasad wynagradzania, dalece odbiegających od stawek pobieranych przez specjalistów na wolnym rynku.

Te przykładowo przytoczone okoliczności wskazują, że utrzymuje się zagrożenie realizacji prawa obywatela do rzetelnego rozpatrzenia sprawy przez sąd w rozsądnym terminie, a tym samym realizacji idei państwa prawnego, co pogłębiają dokonane w ostatnich 3 latach zmiany ustrojowe dotyczące Trybunału Konstytucyjnego, Krajowej Rady Sądownictwa i sądów powszechnych, które w istocie nie stanowią niezbędnej reformy wymiaru sprawiedliwości, a w sposób nieuprawniony zwiększają pozycję władzy wykonawczej wobec władzy sądowniczej. Naruszają tym samym fundamentalną zasadę równowagi władz i niezależności sądownictwa oraz prawo obywatela do rozpoznawania jego sprawy przez niezależny, bezstronny i niezawisły sąd;

Od dawna się powtarza, że wymiar sprawiedliwości znajduje się w stanie głębokiego kryzysu i wymaga zdecydowanego działania i gruntowej reformy o charakterze systemowym. Z takim zadaniem nie poradziły sobie dotychczasowe rządy. Podejmowane próby w tym przedmiocie miały charakter wyrwykowy, nie zawsze sprawdzały się w praktyce, a wprowadzane rozwiązania ulegały zmianom przez kolejne ekipy rządzące, w myśl swojej koncepcji politycznej. Tak jest i z obecnym systemem prawnym, dalece niestabilnym. Proces zmian obowiązującego prawa przebiega w bardzo szybkim tempie, bez uprzednich konsultacji społecznych, bez opinii wybitnych specjalistów oraz wbrew podstawowym zasadom techniki legislacyjnej. Powstaje pełno luk, niespójne prawo, którego treść bywa niezrozumiała nie tylko dla obywateli, ale i profesjonalistów, skutkujących chaosem prawnym. Wpływa to na obniżenie poziomu świadomości prawnej obywateli, którzy są przecież głównymi adresatami stanowionego prawa i jego poszanowania. Obywatele tracą poczucie bezpieczeństwa. Wadliwość stanowionego prawa sprawia, iż sędziowie stają w obliczu konieczności rozstrzygnięcia trudnych przypadków, dających możliwość różnych interpretacji i przyczynia się do niejednolitości orzecznictwa. Spotyka się to często z ostrą krytyką ze strony polityków, wygłaszaniem poglądów znieważających sędziów czy całe środowisko, nie mających nic wspólnego z rzeczową argumentacją. Niezwykle niebezpieczne dla państwa, jest dezawuowanie autorytetu władzy sądowniczej. Wskazuje na próbę jej podporządkowania wymogom bieżącej polityki, nakłaniania sędziów do dyspozycyjności i kłóci się z zasadą niezależności sądów i niezawisłości sędziego. Wpływa też na obniżenie zaufania obywateli do sądów. Sprawujący władzę w zakresie stanowienia prawa, nie mogą tracić z pola widzenia, że konieczna reforma wymiaru sprawiedliwości winna być dokonywana dla dobra obywateli z poszanowaniem konstytucyjnych zasad państwa prawnego, jakimi są równowaga władz i niezależność sądownictwa.

Komisja Legislacyjna Naczelnej Rady Adwokackiej przygotowała w ubiegłym roku kilka opinii prawnych odnoszących się do ówczesnych zmian legislacyjnych w tym do prezydenckich projektów ustaw o Sądzie Najwyższym z 26 września 2017 r. oraz prezydenckiego projektu ustawy zmieniającej ustawę o KRS z 26 września 2017 r., gdzie celem opinii było wyjście poza ówczynie toczącą się dyskusję na temat celowości i poprawności propozycji zmian zawartych

w projekcie ustawy o SN i projekcie ustawy o KRS ale także dokonanie oceny tych obszarów działalności sądownictwa powszechnego, które wymagają usprawnienia, wśród których przede wszystkim wskazuje się na:

- konieczność zniesienia barier sądowych związanych z nadmiernie wysokimi opłatami sądowymi i **konieczność obniżenia kosztów postępowania, warunkujących możliwość rozpoznania sprawy przez sąd;**
- niespójny system reguł postępowania, wymagający poczynienia szeregu zmian w zakresie przepisów postępowania w **celu zwiększenia przejrzystości obowiązujących procedur**, w tym: konieczność ich uproszczenia, ujednoczenia i poszerzenia możliwości interdyscyplinarnego rozpoznawania spraw; ograniczenie postępowań incydentalnych i odrębnych; zwiększenie znaczenia trybu procesowego;
- **udrożnienia systemu sądownictwa i skracania okresu rozpoznawania spraw**, który wymaga wdrażania usprawnień w zakresie istniejących procedur, w tym:
  - o konieczność odejścia od przestarzałych koncepcji utożsamiających **sprawność orzekania** wyłącznie z ograniczeniami w sferze gromadzenia dowodów;
  - o konieczność dalszego rozwoju **elektronicznego dostępu do sądów** w celu odciążenia kadry administracyjnej sądów i ułatwienia stronom możliwości uzyskiwania informacji na temat toku postępowań;
  - o wprowadzenie sprawnego **systemu elektronicznych doręczeń**;
  - o wprowadzenie możliwości **dostępu do całości akt sądowych w systemie elektronicznym**, nie tylko do pism sądowych; odejście od ręcznego protokołowania;
  - o konieczność **odformalizowania postępowania**;
  - o konieczność redukcji przeszkód skutkujących ciągłym odraczaniem rozpraw i uniemożliwiających sprawnego zakończenia postępowania;
  - o konieczność usprawnienia **systemu doręczeń w postępowaniu sądowym**;
  - o konieczność zmiany sposobu pisania uzasadnień i skrócenia czasu przeznaczonego na uzasadnienie wyroku;
- **zwiększenie znaczenia procedur polubownych i mediacyjnych**:
  - o konieczność wzrostu znaczenia **procedur polubownych w rozpoznawaniu nie tylko postępowań cywilnych, ale też karnych i administracyjnych**; w sprawach karnych mediacja może pokrzywdzonemu zagwarantować naprawienie szkody wyrządzonej przestępstwem i skrócić czas prowadzenia postępowania przygotowawczego;
  - o konieczność propagowania **polubownego rozwiązywania sporów, w tym także w ramach edukacji szkolnej** w celu zmiany nastawienia obywateli do tego rodzaju rozwiązania;
- **wzmocnienie informatyzacji sądów, digitalizacji wszystkich akt i obiegu elektronicznego, stworzenie systemów informatycznych do obsługi postępowań sądowych, szerszego utrwalania przebiegu posiedzeń sądowych na nośnikach informatycznych,**

- **konieczność efektywnego zarządzania zasobami ludzkimi**, także w zakresie zaplecza administracyjnego sądów;
  - o sprofesjonalizowanie (a nie upolitycznienie) zarządzania sądami - nie wszystkie czynności w toku postępowania wymagają bezpośredniego zaangażowania sędziów;
  - o **konieczność efektywnego zarządzania czasem pracy, obiegiem akt, wezwaniami i usprawiedliwieniami, pracą biegłych, obciążeniem orzecznictwem;**
  - o konieczność redukcji skomplikowanych procedur dotyczących kwestii incydentalnych i pozamerytorycznych, które angażują czas i zasoby ludzkie sądu;
- **konieczność ograniczenia przytłaczającej władczości i urzędowości w sądach i otwarcie na strony – przyjaźniejsze i otwarte podejście sędziów do obywateli, posługujące się prostym i zrozumiałym językiem;**
- **edukacja prawna i zwiększanie świadomości obywateli w zakresie ich uprawnień i dostępu do sądu już na poziomie szkolnym;**
- **ograniczenie kognicji sądów powszechnych**
  - o poprzez przekazanie spraw rejestracji partii politycznych, czasopism, stowarzyszeń, funduszy emerytalnych i inwestycyjnych oraz związków zawodowych do kompetencji samorządów terytorialnych
  - o w zakresie spraw rozwodowych w przypadku zgodnego stanowiska stron i braku wspólnych małoletnich dzieci zakończenia małżeństwa przed notariuszem jako alternatywą dla postępowania sądowego.

Przedstawione powyżej propozycje są elementem prezentowanych szerzej w opiniach Komisji Legislacyjnej Naczelnej Rady Adwokackiej projektów zmian w procedurach sądowych.

W imieniu adwokata Jacka Treli Prezesa Naczelnej Rady Adwokackiej

adwokat Katarzyna Gajowniczek-Pruszyńska

Wicedziekan Okręgowej Rady Adwokackiej w Warszawie